

V I Lenin

Den stridbara militarismen och socialdemokratis antimilitaristiska taktik

I

Diplomaterna är nervösa. ”Noter”, ”rapporter” och ”förklaringar” haglar; ministrarna tisslar och tasslar bakom de krönte mannekängerna, som med champagneglasen i handen ”stärker freden”. Men ”undersåtarna” vet mycket väl att om korporna kommer flygande, så betyder det att det luktar as. Och den konservatieve lord Cromer har i brittiska parlamentet förklarat att ”vi lever i en tid, då de nationella [?] intressena står på spel, då lidelserna råkar i brand och faran och möjligheten för en sammanstötning uppstår hur fredliga [!] härskarnas avsikter än må vara”.

Den senaste tiden har det hopats tillräckligt med brännämnen och de växer ständigt. Revolutionen i Persien hotar att flytta om alla barriärer, ”inflytelsesfärer” som de europeiska makterna upprättat där. Den konstitutionella rörelsen i Turkiet hotar att rycka detta arvegods ur de europeiska kapitalistiska rövarnas klor. Och dessutom har de gamla, nu åter akuta ”frågorna” – om Macedonien, Centralasien, Fjärran östern osv, osv – blivit allt mer hotande.

Med det nuvarande nätet av öppna och hemliga fördrag, överenskommelser osv räcker det dock med att någon ”makt” får en obetydlig näsknäpp för att det ”ur gnistan skall tändas en flamma”.

Och ju hotfullare regeringarna skramlar med vapnen mot varandra, desto skoningslösare undertrycker de den antimilitaristiska rörelsen i det egna landet. Förföljelserna mot antimilitaristerna tilltar extensivt och intensivt. Den ”radikal-socialistiska” regeringen Clemenceau-Briand brukar inte mindre våld än den konservativa junkerregeringen Bülow. Upplösningen av ”ungdomsorganisationerna” i hela Tyskland, vilken kom som resultat av att en ny förenings- och möteslag infördes, enligt vilken personer under 20 år förbjuds att delta i politiska möten, har i högsta grad försvårat den antimilitaristiska agitationen i Tyskland.

Till följd härav skjuter dispyten om socialisternas antimilitaristiska taktik, som legat nere sedan Stuttgartkongressen, åter fart i partipressen.

Vid första ögonkastet är detta underligt: trots denna frågas uppenbara betydelse och trots militarismens tydliga och iögonenfallande skadlighet för proletariatet är det svårt att finna en annan fråga, där det rått en sådan vacklan och en sådan meningsskiljaktighet bland de västliga socialisterna som i tvisterna om den antimilitaristiska taktiken.

De principiella förutsättningarna för en riktig lösning på denna fråga har för länge sedan fastställts fullkomligt bestämt och framkallar inga meningsskiljaktigheter. Den moderna militarismen är ett resultat av kapitalismen. I båda sina former är den en ”livsytring” av kapitalismen: som en militär kraft, vilken de kapitalistiska staterna använder vid yttre sammanstötningar (”Militarismus nach aussen” som tyskarna säger), och som ett vapen i de härskande klassernas händer för att slå ned varje slags (ekonomisk och politisk) rörelse av proletariatet (”Militarismus nach innen”). En rad internationella kongresser (i Paris 1889, i Bryssel 1891, i Zürich 1893 och slutligen i Stuttgart 1907) har i sina resolutioner gett ett perfekt uttryck för denna åsikt. Utförligast fastställer Stuttgartresolutionen detta samband mellan militarismen och kapitalismen, ehuru Stuttgartkongressen i enlighet med dagordningen (”De internationella konflikterna”) mera sysselsatte sig med den sida av militarismen, som tyskarna kallar ”yttre” (”Militarismus nach aussen”). Det ifrågavarande stället i resolutionen lyder: ”Krig mellan kapitalistiska stater är vanligen en följd av deras konkurrens på

världsmarknaden, emedan varje stat inte bara strävar efter att säkra sig ett avsättningsområde, utan även att erövra nya områden, och förslavandet av främmande folk och länder spelar härvid huvudrollen. Dessa krig uppstår vidare genom de oupphörliga krigsrustningarna, vilka framkallas av militarismen, som är det viktigaste verktyget för bourgeoisins klassherravälde och det politiska undertryckandet av arbetarklassen.

Krigen gynnas av nationalistiska fördomar, som systematiskt odlas i de civiliserade länderna i de härskande klassernas intresse för att dra bort de proletära massorna från deras egna klassuppgifter och få dem att glömma den internationella klassolidaritetsens plikt.

Krigen har alltså sin rot i kapitalismens själva väsen; de kommer att upphöra först då det kapitalistiska systemet har upphört att existera eller då av den militärtekniska utvecklingen framkallade väldiga offer i människoliv och pengar och den indignation rustningarna väcker bland folket leder till att detta system avskaffas.

Därför är arbetarklassen, vilken är den som främst levererar soldaterna och främst får bära de materiella offren, en naturlig motståndare till krigen, eftersom krigen strider mot dess mål, nämligen att skapa ett på socialismens princip grundat ekonomiskt system, som förverkligar folkens solidaritet.”

II

Således är det principiella sambandet mellan militarism och kapitalism bestämt fastställt hos socialisterna och på denna punkt finns det inga meningsskiljaktigheter. Men erkännandet av detta samband bestämmer ännu inte konkret socialisternas antimilitaristiska *taktik* och löser inte den praktiska frågan om hur militarismens börda skall bekämpas och krigen förhindras. Och just i svaren på dessa frågor märks en betydande divergens i socialisternas åsikter. På kongressen i Stuttgart kunde man särskilt påtagligt konstatera dessa meningsskiljaktigheter.

Vid den ena polen står de tyska socialdemokraterna av Vollmars typ. Eftersom militarismen är en produkt av kapitalismen, resonerar de, och eftersom kriget med nödvändighet följer den kapitalistiska utvecklingen åt, behövs det inte någon speciell antimilitaristisk verksamhet. Just så uttalade sig Vollmar på partikongressen i Essen. Men i frågan om hur socialdemokraterna skall ställa sig i händelse av en krigsförklaring intar majoriteten av de tyska socialdemokraterna med Bebel och Vollmar i spetsen envetet den ståndpunkten, att socialdemokraterna måste försvara sitt fädernesland mot ett angrepp och att de är förpliktade att delta i ett ”försvarskrig”. Denna inställning föranledde Vollmar att i Stuttgart förklara, att ”all vår kärlek till mänskligheten kan inte hindra oss att vara goda tyskar”, och den socialdemokratiske deputeraden Noske att i riksdagen proklamera, att i händelse av krig mot Tyskland ”kommer socialdemokraterna inte att stå de borgerliga partierna efter och kommer att axla gevären”. Härifrån återstod för Noske bara ett enda steg till förklaringen, att ”vi önskar att Tyskland skall vara så rustat som möjligt”.

Vid den andra polen står den lilla grupp, som utgörs av Hervés anhängare. Proletariatet har inget fädernesland, resonerar hervéisterna. Det betyder att alla krig ligger i kapitalisternas intressen; det betyder att proletariatet måste kämpa mot varje krig. På varje krigsförklaring måste proletariatet svara med strejk mot kriget och med uppror. Just det skall den antimilitaristiska propagandan i huvudsak gå ut på. Därför föreslog Hervé i Stuttgart följande resolutionsprojekt: ”... Kongressen manar till att besvara *varje krigsförklaring, varifrån den än må komma*, med strejk mot kriget och med uppror.”

Detta är de två ”extrema” ståndpunkterna i denna fråga i de västliga socialisternas led. ”Som solen i en liten vattendroppe” återspeglas i dessa de två sjukdomar, som alltjämt skadar det socialistiska proletariatets verksamhet i väst: de opportunistiska tendenserna å ena sidan och det anarkistiska frasmakeriet å den andra.

Först och främst några anmärkningar om patriotismen. I Kommunistiska manifestet sades det verkligen, att ”arbetarna har intet fädernesland”. Att Vollmars, Noske & Co:s ståndpunkt är ett ”slag i ansiktet” på denna den *internationella* socialismens grundsats är också riktigt. Men härav följer inte att Hervés och hervéisternas påstående är riktigt att det är likgiltigt för proletariatet i vilket fädernesland det lever: om det lever i det monarkiska Tyskland, i det republikanska Frankrike eller i det despotiska Turkiet. Fäderneslandet, dvs den givna politiska, kulturella och sociala miljön, är en mycket mäktig faktor i proletariatets klasskamp. Och medan Vollmar har orätt, då han fastställer ett slags ”äktat tyskt” förhållande från proletariatets sida till ”fäderneslandet”, har inte heller Hervé mera rätt, då han intar en oförlåtligt okritisk inställning till en så viktig faktor i proletariatets befrielsekamp. Proletariatet kan inte vara likgiltigt och indifferent för sin kamps politiska, sociala och kulturella betingelser, följaktligen kan det inte heller vara likgiltigt för sitt lands öde. Men landets öde intresserar det endast *i den mån* det gäller dess klasskamp och inte på grund av något slags borgerlig ”patriotism”, som är fullständigt opassande i en socialdemokratis mun.

Den andra frågan – om förhållandet till militarismen och kriget – är mera komplicerad. Redan vid första ögonkastet är det uppenbart, att Hervé på ett oförlåtligt sätt förväxlar dessa båda frågor och glömmer orsaksammanhanget mellan krig och kapitalism. Genom att acceptera Hervés taktik skulle proletariatet döma sig till gagnlöst arbete: det skulle använda hela sin stridsberedskap (det är ju tal om uppror) på kamp mot följderna (kriget) men låta orsaken (kapitalismen) finnas kvar.

Den anarkistiska tankemetoden kommer här fullständigt till synes. Blind tro på den undergörande kraften i varje *action directe*¹, lösryckande av denna ”direkta aktion” ur den allmänna sociala och politiska konjunkturen utan den minsta analys av den; kort sagt ”en godtyckligt mekanisk uppfattning av de samhällsliga företeelserna” (enligt K Liebknechts uttryck) är här uppenbar.

Hervés plan är ”mycket enkel”: den dag, då krigsförklaringen utfärdas, deserterar de socialistiska soldaterna, och reservisterna förklarar strejk och stannar hemma. Men ”reservisternas strejk är inget passivt motstånd: arbetarklassen skulle snart övergå till öppet motstånd, till uppror, och detta skulle ha så mycket större utsikter till framgång, eftersom armén i aktiv tjänst skulle befinna sig vid landets gränser” (G Hervé, ”Leur patrie”²).

Sådan är denna ”aktiva, direkta och praktiska plan”, och övertygad om dess framgång föreslår Hervé, att man skall besvara varje krigsförklaring med militär strejk och uppror.

Av detta framgår det klart att frågan här inte gäller om proletariatet kan besvara en krigsförklaring med strejk och uppror, då det finner detta ändamålsenligt. Tvisten gäller om proletariatet skall bindas av en förpliktelse att besvara *varje* krig med uppror. Om frågan avgörs i den senare innebörden, betyder det att beröva proletariatet valet av tidpunkt för den avgörande kampen och att överlåta det åt fienderna. Det är då inte proletariatet, som väljer tidpunkten för kampen i överensstämmelse med sina egna intressen, då dess allmänna socialistiska medvetenhet står på ett högt plan, då det är starkt organiserat, då anledningen är gynnsam osv. Nej, de borgerliga regeringarna skulle kunna provocera det till uppror, t o m då betingelserna härför vore ogynnsamma, exempelvis genom att förklara ett krig, som särskilt är i stånd att framkalla patriotiska och chauvinistiska känslor hos de breda befolkningslagren och alltså isolerar det upproriska proletariatet. Vidare får man inte förbise att bourgeoisin, som alltifrån det monarkiska Tyskland till det republikanska Frankrike och det demokratiska Schweiz så grymt förföljer den antimilitaristiska verksamheten i fredstid, särskilt ursinnigt skulle kasta

¹ Direkt aktion – Red

² G Hervé, *Deras fädernesland* – Red

sig över varje försök till militär strejk i händelse av ett krig, då krigslagarna, undantags-tillstånden, ståndrätterna osv är i funktion.

Kautsky har rätt, då han om Hervés idé säger, att ”idén om en militär strejk har uppstått under inflytande av 'goda' motiv, den är ädel och full av heroism, men den är en heroisk dårskap”.

Om proletariatet finner det ändamålsenligt och lämpligt, kan det besvara en krigsförklaring med militär strejk; det kan bland andra medel för att uppnå den sociala revolutionen också tillgripa militär strejk. Men det ligger inte i proletariatets intresse att binda sig för detta ”taktiska recept”.

Det var just det svar den internationella kongressen i Stuttgart gav på denna tvistefråga.

III

Men medan hervéisternas åsikter är ”heroisk dårskap”, så är den ståndpunkt Vollmar, Noske och deras meningsfränder på ”högerflygeln” intar opportunistisk feighet. Eftersom militarismen är en skapelse av kapitalet och kommer att falla med det – resonerade de i Stuttgart och i synnerhet i Essen – så behövs det ingen speciell antimilitaristisk agitation: det får inte finnas någon sådan. Men även en radikal lösning av exempelvis arbetar- och kvinnofrågan är ju – invände man mot dem i Stuttgart – omöjlig under det kapitalistiska systemets existens, men vi kämpar i alla fall för arbetarlagstiftning, för att utvidga kvinnornas medborgerliga rättigheter osv. En särskild antimilitaristisk propaganda måste bedrivas så mycket mer energiskt som det allt oftare förekommer att väpnade styrkor ingriper i kampen mellan arbete och kapital och som militarismens betydelse inte bara i proletariatets nuvarande kamp utan också i den kommande – under den sociala revolutionen – blir allt uppenbarare.

För en speciell antimilitaristisk propaganda talar inte bara principiella skäl utan också betydelsefulla historiska erfarenheter. I detta avseende ligger Belgien före andra länder. Belgiska arbetarpartiet har, förutom sin allmänna propaganda för antimilitarismens idéer, organiserat grupper av socialistisk ungdom med namnet Jeunes Gardes (Unga garden). Grupperna inom samma distrikt bildar en distriktsfederation och alla distriktsfederationerna är i sin tur sammanslutna till en riksfederation med ett centrallråd i spetsen. ”Unggardisternas” organ (*La jeunesse – c'est l'avenir, De Caserne, De Loteling*³ osv) sprids i tiotusentals exemplar! Den starkaste av federationerna är den vallonska, som omfattar 62 ortsgrupper med 10 000 medlemmar. Totalt består Unga garden för närvarande av 121 ortsgrupper.

Jämte den skriftliga agitationen bedrivs även en intensiv muntlig agitation: i januari och september (inkallelsemånaderna) anordnas folkmöten och processioner i Belgiens största städer; under bar himmel, framför rådhusen, klarlägger socialistiska talare militarismens innebörd för rekryterna. Unga gardenas centrallråd har en ”klagomålskommitté”, som det åligger att samla uppgifter om alla orättvisor, som begås i kasernerna. Dessa uppgifter publiceras varje dag under rubriken ”Från armén” i partiets centralorgan *Le Peuple*. Den antimilitaristiska propagandan gör inte halt på tröskeln till kasernen, utan de socialistiska soldaterna bildar grupper för propaganda inom armén. För närvarande finns det ungefär 15 sådana grupper (”soldatföreningar”).

Med varierande intensitet och organisationsformer bedrivs efter belgiskt mönster antimilitaristisk propaganda i Frankrike⁴, Schweiz, Österrike och andra länder.

³ *Ungdomen är framtiden, Kasernerna, Rekryten – Red*

⁴ Ett intressant särdrag hos fransmännen är organisationen av den s k *Sou du Soldat*. Varje vecka lämnar arbetaren en *sou* (1/20 franc = 5 centimes – *Red*) till sin föreningssekreterare. Den på så sätt hopsamlade summan sänds till soldaterna ”som påminnelse om att de till och med i vapenrocken tillhör den utsugna klassen och att de inte under några omständigheter får glömma detta”.

En speciell antimilitaristisk verksamhet är således inte bara synnerligen nödvändig utan även praktiskt ändamålsenlig och nyttig. Eftersom Vollmar uttalade sig mot den och därvid hänvisade till polisförhållandena i Tyskland, som omöjliggjorde den, och till faran för att partiorganisationerna med anledning härav skulle slås sönder, så inskränkte sig frågan därför till en konkret analys av förhållandena i ifrågavarande land. Detta är en fråga om ett faktum men inte om en princip. Likväl träffade Jaurès rätt med sin anmärkning, att den tyska socialdemokratin, som i sin ungdom uthärdade den hårda tiden under undantagslagen mot socialisterna och greve Bismarcks järnhand, inte skulle behöva frukta förföljelser från de nuvarande styresmännen nu, då den blivit ojämförligt större och starkare. Men Vollmar har dubbelt orätt, när han försöker stödja sig på argumentet, att en speciell antimilitaristisk propaganda i princip är oändamålsenlig.

Inte mindre genomsyrad av opportunism är Vollmars och hans meningsfränders uppfattning, att socialdemokraterna är förpliktade att delta i ett försvarskrig. Kautskys glänsande kritik lämnade inte sten på sten kvar av dessa åsikter. Kautsky påvisade att det ibland, särskilt i ögonblick av patriotisk yra, är fullständigt omöjligt att fastställa om ifrågavarande krig förs i försvars- eller angreppssyften (Kautsky anförde som exempel: var Japan i början det rysk-japanska kriget den angripne eller angriparen?). Socialdemokraterna skulle snärja in sig i de diplomatiska förhandlingarnas nät, om de skulle finna på att göra sitt ställningstagande till kriget avhängigt av detta kännetecken. Socialdemokrater kan rentav råka i en sådan situation, att de kräver angreppskrig. År 1848 (det skadar inte heller hervéisterna att erinra sig detta) ansåg Marx och Engels att ett krig från Tysklands sida mot Ryssland var nödvändigt. Senare försökte de påverka den allmänna opinionen i Storbritannien till förmån för ett krig mot Ryssland. Kautsky konstruerar bland annat följande hypotetiska exempel: "Låt oss anta", säger han, "att den revolutionära rörelsen segrar i Ryssland och att denna segers inflytande leder till att proletariatet övertar makten i Frankrike; låt oss å andra sidan anta, att det bildas en koalition av europeiska monarker mot det nya Ryssland. Kommer den internationella socialdemokratin att protestera, om den franska republiken då kommer Ryssland till hjälp?" (K Kautsky, "Vår åsikt om patriotism och krig").

Det är uppenbart att det inte är krigets försvars- eller angreppskaraktär utan proletariatets klasskampsintrassen eller, bättre sagt, den internationella proletära rörelsens intressen som i denna fråga (liksom även i åsikten om "patriotismen") är den enda möjliga synvinkel, ur vilken frågan om socialdemokratins ställning till den ena eller andra företeelsen i de internationella förhållandena kan betraktas och lösas.

Till vilka ytterligheter opportunismen är i stånd att gå även i dessa frågor visar ett framträdande av Jaurès nyligen. I en tysk, borgerligt liberal tidning, där han uttalar sig om det internationella läget, försvarar han Frankrikes och Storbritanniens förbund med Ryssland mot anklagelsen för fredsfientliga avsikter och betraktar detta förbund som en "fredsgaranti". Han välkomnar det faktum att "vi nu fått uppleva ett förbund mellan Storbritannien och Ryssland, de två urgamla fienderna".

En glänsande värdering av denna åsikt och ett temperamentsfullt svar till Jaurès ger Rosa Luxemburg i "Öppet brev" till honom i senaste häftet av Die Neue Zeit.

Rosa Luxemburg börjar med att konstatera, att talet om ett förbund mellan "Ryssland" och "Storbritannien" betyder att "tala de borgerliga politikernas språk", ty i utrikespolitiken är de kapitalistiska staternas intressen och proletariatets intressen motsatta varandra och man kan inte tala om intresseharmonier på utrikesrelationernas område. Om militarismen är en avkomling av kapitalismen, så kan inte heller kriget avskaffas genom styresmännens och diplomaternas intriger, och det är inte socialisternas uppgift att väcka illusioner härom utan tvärtom att ständigt avslöja de diplomatiska "fredsätgårdernas" hyckleri och vanmakt.

Men ”brevets” centrala punkt är värderingen av Storbritanniens och Frankrikes förbund med Ryssland, vilket i så hög grad prisas av Jaurès. Den europeiska bourgeoisin har gett tsarismen möjlighet att slå tillbaka den revolutionära anstormningen. ”Nu försöker absolutismen att göra den tillfälliga segern över revolutionen till en definitiv sådan och tillgriper först och främst alla skakade despotiers beprövade medel – framgångar i utrikespolitiken.” Alla förbund med Ryssland betyder nu ”en helig allians mellan Västeuropas bourgeoisin och den ryska kontrapositionen, de ryska och polska frihetskämparnas mördare och bödlar. De betyder att den blodigaste reaktion stärks inte bara inom Ryssland utan också i de internationella relationerna.” ”Därför är den elementäraste uppgiften för alla länders socialister och proletärer att med all kraft motarbeta ett förbund med det kontrarevolutionära Ryssland.”

”Hur skall man förklara”, vänder sig Rosa Luxemburg till Jaurés, ”att Ni ‘med lidelsefull iver’ arbetar på att göra regeringen av den ryska revolutionens och det persiska upprorets blodiga bödlar till en inflytelserik faktor i den europeiska politiken och de ryska galgarna till en pelare för internationell fred, – Ni, som på sin tid höll ett glänsande tal i det franska parlamentet mot det ryska lånet, Ni, som bara för några veckor sedan i Er tidning l’Humanité offentliggjorde en flammande appell till den allmänna opinionen mot militärdomstolarnas blodiga arbete i ryska Polen? Hur skall man kunna bringa Era fredsplaner, som är grundade på det fransk-ryska och det brittisk-ryska förbundet, i samklang med den senaste protesten från den franska socialistiska parlamentsgruppen och från den administrativa kommissionen i socialistiska partiets nationella råd mot Fallières’ resa till Ryssland, med den protest, som Ni undertecknat och som i gripande ordalag försvarar den ryska revolutionens intressen? Kan den franska republikens president inte åberopa sig på Er egen framställning om det internationella läget, och kommer det inte att från hans sida vara konsekvent, om han gentemot Er protest förklarar: den som godkänner målet måste också godkänna medlen, den som betraktar förbundet med det tsaristiska Ryssland som en garanti för den internationella freden måste också acceptera allt, som befäster detta förbund och främjar vänskapen.

Vad skulle Ni ha sagt, om det en gång i tiden i Tyskland, i Ryssland och i Storbritannien hade funnits socialister och revolutionärer, vilka i ‘fredens intresse’ hade rekommenderat ett förbund med restaurationens regering eller med Thiers’ och Jules Favres regering och skylt detta förbund med sin moraliska auktoritet?”

Detta brev talar för sig självt, och de ryska socialdemokraterna kan endast hylla kamrat R Luxemburg för denna hennes protest och hennes försvar av den ryska revolutionen inför det internationella proletariatet.

Proletarij nr 33, den 23 juli (5 augusti) 1908

V I Lenin, *Samlade skrifter*, 5:e ry uppl, b 17, s 186-196